

МЕТРОЛОГІЧНА ПРОСТЕЖНІСТЬ РЕЗУЛЬТАТІВ АНАЛІЗУВАННЯ

Щоб результати можна було порівнювати, потрібна метрологічна простежність.

У цьому інформаційному листку ми пояснюємо поняття метрологічної простежності та показуємо, як лабораторія може продемонструвати простежність своїх результатів.

Простежність у XIX столітті

Якось селянка купила 1 кг борошна в місцевій крамниці. Наступного дня вона прийшла знову, тепер уже щоб продати 1 кг масла крамареві. Той поскаржився, що масла не 1 кг, а на 50 г менше.

– Дивина та й годі! – каже селянка. – Щоб усе точно було, я зважила масло отим кілограмом борошна, що ти мені продав учора.

Простежність сьогодні

Простежність (англ. traceability) – це можливість простежити, наприклад, родовід людини або походження продукту. Слово може походити від латинського «tractus» – витягнутий або дієслова «trahere» – тягти.

"Простежність" може стосуватися документів (наприклад, методики відбирання проб), лабораторії, виконавця або методу. Але в цьому інформаційному листку, як і в ISO/IEC 17025, ідеться про простежність результатів вимірень. Тобто про те, що ці результати повинні бути простежні до застосованих метрологічних¹ основ для порівняння. Щоб бути точними, ми вживаємо термін **метрологічна простежність**. У чинному на сьогодні виданні словника VIM² подано таке визначення **метрологічної простежності**:

властивість результату вимірення, яка полягає в тому, що цей результат можна пов'язати з основою для порівняння через задокументований неперервний ланцюг калібрувань, кожне з яких робить внесок у невпевність виміру².

¹Метрологія – наука про вимірювання.

²International Vocabulary of Metrology – Basic and General Concepts and Associated Terms (VIM 3rd edition) JCGM 200:2012, www.bipm.org

Основи для порівняння

В ідеалі основами для порівняння мали би бути значення величин, які відтворюють національні та міжнародні еталони і які виражено в одиницях SI. Простежність реалізують через ланцюги **калібрувань** – ланцюги простежності. Для температури та багатьох інших фізичних величин, таких як маса й час, простежність установити легко.

Окрім того, у хімії робочими еталонами є речовини з визначеною чистотою, розчини чистих речовин та матричні референтні матеріали (стандартні зразки).

Аналітик, якому не відома простежність значень об'єму, часу, маси, концентрації калібрувального розчину та температури.

Приклад температури – простежність до одиниць SI

Температуру проби можна простежити через ланцюг калібрувань до **основи для порівняння** – відтвореної і вираженої в одиниці SI температури 0 °C.

Приклад – Ртуть у тунці

Виміряна масова частка ртуті в пробі тунця становить $(4,03 \pm 0,11)$ мг·кг⁻¹. Результат подано як вміст загальної Hg на одиницю маси сухої речовини (визначеної на окремій порції проби, 105 °С, 12 год), а непевність виміру наведено з довірчим рівнем 95 % (коефіцієнт охоплення $k=2$). У цьому випадку вміст ртуті визначали за допомогою аналізатора ртуті (методом атомної спектроскопії холодної пари) після мікрохвильової мінералізації проби.

Проби зважували на вагах, сертифікат калібрування яких пов'язує виміряну масу з одиницею маси SI – кілограмом.

Кислотний мінералізат розводили в мірній колбі, виробник якої документально підтверджує простежність об'єму колби до національного еталона.

Калібрувальну криву побудували, застосувавши СРМ (сертифікований референтний матеріал) – еталон вмісту ртуті, у сертифікаті якого подано значення величини $(0,998 \pm 0,005)$ мг·дм⁻³ ($k=2$) та зазначено простежність до чистої ртуті.

Методику валідували за допомогою відповідного матричного СРМ із масовою часткою загальної ртуті $(1,97 \pm 0,04)$ мг·кг⁻¹ ($k=2$). Мета валідації – перевірити, чи правильно працює методика.

Аналітик, якому відома простежність значень об'єму, часу, маси, концентрації, калібрувального розчину та температури.

Ілюстрації Douglas Hasbun

Як лабораторія може продемонструвати метрологічну простежність?

Щоб лабораторія могла продемонструвати простежність отриманого значення вмісту ртуті, вона повинна мати:

1. щодо концентрації розчину Hg – сертифікат на розчин СРМ;
2. щодо маси проби – сертифікат калібрування ваг;
3. щодо об'єму мірної колби – сертифікат калібрування від виробника;
4. щодо температури висушування – калібрування печі за температурою;
5. щодо умов мінералізації – калібрування, наприклад, вимірювачів температури;
6. щодо часу просушування – звичайний годинник або таймер.

На пункт 1 треба звернути особливу увагу, щоб забезпечити якість та простежність калібрувального еталона.

Простежності за пунктами 2, 3 та 6 легко досягти за прийнятної непевності, застосовуючи покупне обладнання.

Пункти 4 та 5 потребують додаткової уваги з боку лабораторії.

Застосовувати матричний СРМ під час валідації методики дуже важливо, але він не є частиною ланцюга простежності, оскільки його не застосовують для калібрування. Якщо ж за цим СРМ визначають поправку на ступінь вилучення, він має бути частиною ланцюга простежності.

Якість вимірювання

- Валідація методики підтверджує, що методика (сукупність умов), застосована в конкретній лабораторії в певний час, придатна для конкретного завдання і всі вагомні чинники впливу було встановлено.
- Калібрування критично важливого обладнання є кінцевою ланкою ланцюгів метрологічної простежності.
- Непевність виміру оцінюють через дані валідації методики та простежність.
- Контроль якості (внутрішній і зовнішній) гарантує, що якість результатів вимірень (включно з непевністю) буде така сама, як під час валідації.

Висновок

Простежність результату вимірень – це метрологічна простежність, визначена у VIM. Вона пов'язує результат з одиницями SI або іншими узгодженими еталонами/основами для порівняння.

Простежність необхідна для порівнянності результатів, і її вимагає ISO/IEC 17025.

Простежності легко досягти, якщо дотримуватися принципів належної лабораторної практики.

Додаткові матеріали для читання

1. Eurachem/CITAC Guide on Traceability www.eurachem.com
2. Meeting the Traceability Requirements of ISO17025, 3rd Ed, V. Barwick, S. Wood (Eds), 2005, LGC www.lgcgroup.com/nml